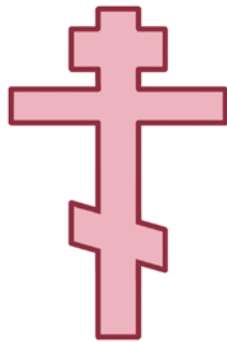

Nieuwsbrief

**Nijmeegs
Byzantijns
Koor**

NBK

In deze nieuwsbrief :

- in memoriam Peter van Woerden
- de vieringen tot 31 december 2023
- plechtige iconenwijding
- bijzondere bijdrage over kerkelijk borduurwerk door ons koorlid Zr. Hinneri

In memoriam Peter van Woerden

Ons bereikte het droevige bericht dat ons lid Peter van Woerden op zaterdagavond de 25 maart jl. is overleden. We wisten dat Peter ernstig ziek was.

Ondanks zijn ziekte wilde hij graag zingen. Tot kort voor zijn overlijden bezocht hij de repetities en zong hij mee bij de vieringen. Peter heeft ruim 7 jaar als tenor in ons koor gezongen. Op maandag 3 april hebben we in het crematorium in Beuningen definitief afscheid genomen. Wij zullen Peter missen.

“Iconen en het Slavisch Byzantijns koor “

Op zaterdag 11 februari jl. vond in de Titus Brandsma Gedachteniskerk tijdens een zeer druk bezochte Goddelijke Liturgie een plechtige iconenwijding plaats. Het onderstaande stukje werd geplaatst op de facebookpagina van "Wij zijn Nijmegen".

Waar komen zang, schilderkunst en godsdienst bij elkaar? Zaterdagavond in de fraaie Titus Brandsma Gedachteniskerk. Nijmegen kent een Slavisch Byzantijns koor, al meer dan vijftig jaar. Onder leiding van Svetlana van Wielink, dragen ze vandaag bij aan een gezongen mis, Goddelijke Liturgie genoemd. En hoe! Een mooi, gebalanceerde vierstemmige samenzang, met daarbij ook enkele diepe bassen, en die klinken nergens indrukwekkender dan in een kerk. Ook als het koor zacht zingt is het wonderschoon. Wat gebeurt er dan vandaag?

Er is een Goddelijke Liturgie in de Byzantijnse traditie waarin iconen gewijd worden. Verschillende schilders stellen hun werk op tafels in het middenpad op. Een dame vertelt: "Ik heb een icoon geschilderd voor de vijftigste verjaardag van mijn dochter. Door corona gingen de missen echter steeds niet door. Mijn dochter is inmiddels tweeënvijftig, maar zal de icoon nu krijgen, nadat die is gewijd." Iconen zijn afbeeldingen van Christus, Maria, heiligen en Bijbelse tafere-

len, veelal eeuwen geleden geschilderd. De schilders hier kopiëren die afbeeldingen. "Iconen zijn mooi", vertelt iemand, "zo vind ik dit bij blauwe portret van Maria met kind de innigheid heel mooi, de zachtheid die er van

Vervolg "Iconen en het Slavisch Byzantijns koor"

uitgaat". De gezongen Liturgie door de priester, geassisteerd door de diaken, is grotendeels in het Nederlands, alleen het koor zingt in het Slavisch. Het is een indrukwekkend geheel, met veel zang, veel wierook en wijwater. Ook als buitenstaander kun je je laten meevoeren door dit bedwelmende geheel. Byzantijnse vieringen spreken de mens in al zijn zintuigen aan: door de kleurrijke iconen, de geurige wierook, het melodieuze gezang, de feestelijke entourage.

Na de Liturgie worden de iconen weer ingepakt. De priester zegt bij een specifieke icon tegen de maker: "Die is echt heel erg fraai, van een bijzondere kwaliteit. Heeft u gemediteerd voordat u ging schilderen?" De maker antwoordt: "Nee hoor, eigenlijk is het schilderen zelf mijn meditatie."

Foto's en tekst: Hans de Groot

Ook geraakt door de schoonheid van "Hemelse Klanken" ?

De leden van het Nijmeegs Byzantijns Koor zijn allen op de een of andere manier geraakt door de schoonheid van de Byzantijnse kerkmuziek. Het zijn "Hemelse Klanken" die wij als koor mogen zingen. Het elke maand met elkaar mogen zingen tijdens de Goddelijke Liturgie is de kroon op het werk van 4 weken ijverig repeteren voor de gezangen die bij deze liturgie passen. Het koor repeteert iedere maandagmiddag van 14.00 tot 16.00 uur o.l.v. onze dirigent Svetlana van Wielink in de Titus Brandsma Gedachteniskerk. U bent altijd van harte welkom om vrijblijvend met ons kennis te komen maken. Wanneer u zich vooraf aanmeldt bij onze voorzitter, voorzitter@nijmeegsbyzantijnskoor.nl zorgen wij dat een map met de te zingen werken voor u klaar ligt. Ook hebben wij voor geïnteresseerden een folder met de benodigde informatie over ons koor beschikbaar.

Geen tijd om te zingen? Wordt dan donateur van het NBK. Neem hiervoor contact op met de voorzitter Hans Smulders. voorzitter@nijmeegsbyzantijnskoor.nl

Epitaaf. Zijde op linnen ondergrond, zijden floss, gouddraad. Achtergrond fluweel. 1999-2010

'Toen Jozef van Arimatea U dood van het kruis genomen had, Gij die de bron van het leven zijt, wikkelde hij U in een linnen doek. Vol eerbied en liefde vereerde hij uw heilig lichaam en in een mengeling van ontzag en vreugde zong hij: 'Geprezen zijt Gij, omdat Gij hebt willen afdalen tot ons, o menslievende Heer.'

Een gedeelte uit de Apostichen van de Grote en heilige Vrijdag.

De Metten van de Heilige en Grote Zaterdag - meestal gehouden op de avond van Goede Vrijdag, hebben de vorm van een begrafenisdienst voor Christus. De gehele viering vindt plaats rond het *Epitaphion* (Slavisch: *Plasjenitsa*), een icoon in de vorm van een geborduurde doek met de afbeelding van de graflegging van Christus. Het belangrijkste thema van deze dienst is niet het rouwen om de dood van de Heer, maar een waakzaam vooruit zien. Na de Grote Doxologie, gaan de priester met het Epitaphion en alle aanwezigen in processie eenmaal rond de kerk, terwijl allen het *Trisagion*, het drie-maal Heilig zingen, net zoals gedaan wordt bij een orthodoxe begrafenisdienst.

Epitáphios is een Grieks woord dat bestaat uit ἐπι, ἐπί, "op" of "erop", en τάφος, táphos, "graf" of "tombe".

- lees verder op volgende pagina

Daarna wordt het doek op een tafel in het midden van de kerk gelegd ter verering door de gelovigen.

Met Pasen wordt het doek op het altaar gelegd voor de viering van de Goddelijke Liturgie. Op het Epitaphion is dus de graflegging van Christus uitgebeeld zoals in het evangelie volgens Johannes (19, 38-42) staat beschreven.

Nadat de Heer van het kruis is genomen, wordt zijn lichaam verzorgd voor de begrafenis. Rond zijn dode lichaam kunnen verschillende personen zijn afgebeeld: Jezus' moeder, Maria, weeklagende vrouwen waaronder Maria van Magdala, Johannes de geliefde leerling, Jozef van Arimathea, wenende engelen en soms Nicodemus. In de vier hoeken zijn meestal de vier evangelisten te zien.

De afbeelding kan zijn geborduurd of geschilderd op doek of op een andere ondergrond, die dan later op een groter doek wordt bevestigd. De kleur van het doek is meestal donkerrood en versierd met gouden franje. Gewoonlijk – maar dat wordt niet altijd gedaan - is het tropaar van die dag in gouden letters rond de afbeelding geborduurd.

De oorsprong van het kerkelijke borduurwerk ligt in de tiende eeuw, toen Rusland het christendom aanvaardde en de Byzantijnse tradities aannam. Met het ontstaan van iconenschilderscholen ontstonden er, meestal aan de hoven, ook borduurateliers die werden geleid door de adellijke dames zelf. In het prachtige boek *Treasures of Mount Athos*² staat dat in het Byzantium van vóór 1204, de schitterende textielen die in de paleisateliers voor Kerk en Hof werden vervaardigd, vaak dienden om de kerk en vooral het altaar te versieren. Deze doeken werden speciaal op grote feesten tentoongespreid, of als er hooggeplaats bezoek kwam. Na de val van Byzantium in 1204, is veel verloren gegaan: voornamelijk geroofd vanwege het goud, het zilver, de edelstenen, enzovoort. Wat overbleef van het kerkelijke textiel werd in kloosters op de Balkan in veiligheid gebracht.

Later, in het Ottomaanse Rijk van de 16e eeuw, waren de christenen niet vrij. Dat er wel of toch weer werd geborduurd kwam door de vele opdrachten van buiten het Rijk. Voor de orthodoxen die onder de Ottomaanse overheersing leefden waren drie centra belangrijk: de Lavra van de heilige Sabbas in Jeruzalem, het Sint *Catharinaklooster op de Sinai en de heilige berg Athos*.

²Karakatsanis, Athanasios A. ISBN 960-86009-0-1

Het is te danken aan de belangrijke en grote handelaren die fortuinen hadden verdiend, de leden van de nieuwe heersende klasse die onder de Ottomanen hoge posten hadden gekregen en de voorname orthodoxe Russische en Roemeense prinses, die aan de genoemde kloosters geregeld donaties gaven in geld of in natura, dat in de sacristieën van deze kloosters de prachtigste stukken terecht zijn gekomen en bewaard.

Vanaf de achttiende eeuw nam belangstelling voor de kerkelijke borduurkunst in Rusland af omdat de aristocratie werd beïnvloed door de meer werelds gerichte contacten met West Europa.

In de Sovjetperiode van 1917-1991, werd de Orthodoxe kerk in Rusland onderdrukt. Zo gingen ook de kennis en de handvaardigheid om kerkelijke textiel te vervaardigen en iconen te borduren verloren. Echter, aan het einde van de twintigste eeuw werd kerkelijke borduurkunst weer mogelijk. Mede door het onderzoek van conservators en geschiedkundigen in verschillende musea konden door hun inzet oude borduurwerken worden behouden en door het gebruik ervan in de kerk weer onder de aandacht worden gebracht. Orthodoxe kerkelijke textiel met geborduurde voorstellingen kan in vier groepen worden onderverdeeld, al naar gelang de functie ervan tijdens de Goddelijke Liturgie en de erediensten:

1. iconen; 2. doeken voor de grote kerkelijke feesten of heiligen: plachtenitscha of epitaphioi; het antimensie dat op de altaartafel ligt; het voorhangsel; 3. de gewaden van de clerus; 4. de doeken om het brood en de kelk mee af te dekken; kleden over het altaar, de offergaventafel, de lezenaars; en banieren.

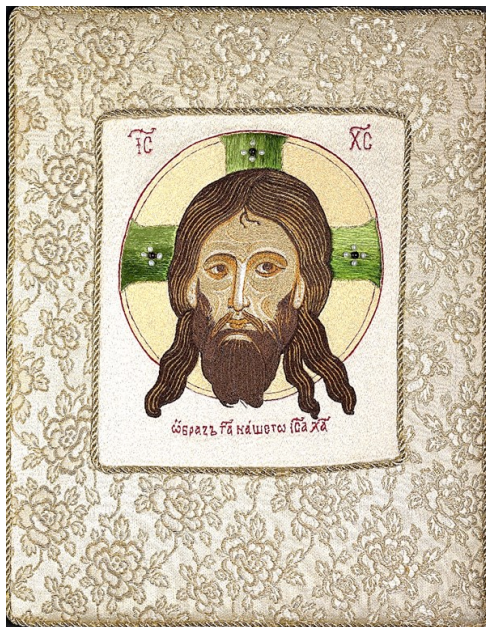
Maar hoe weten wij heden ten dage -nog, of weer- wat authentiek kerkelijke borduurkunst (*tserkovnaja vyshivka*) is? Zijn deze zogenaamde “nieuwe” of herontdekte kerkelijke borduurwerken wel volgens de traditie en de regels? Er is immers veel van de kennis van vroeger verloren gegaan. Wat zijn de criteria voor authenticiteit van hedendaags kerkelijk borduurwerk?

Een kerkelijk borduurwerk is authentiek (*podlinny*) als het een borduurwerk is, vervaardigd ter verering; dat het een vorm van religieuze kunst is, namelijk: handgemaakt en dat dit een wijze van gebed veronderstelt; dat het historische geborduurde stukken als voorbeeld heeft, maar er geen kopie van is.

3Dovgan Nurse, Luba, Dinah Eastop and Mary M. Brooks, Authenticity in the revival of Orthodox ecclesiastical embroidery in post-Sovjet Russia. 2014

Bij de opleving sinds 1990 van het kerkelijke handborduurwerk speelden vrouwen een belangrijke rol in het bewaren of het hervinden van de authenticiteit. Er was ineens veel vraag naar, omdat kerken weer werden hersteld of heropend. De ateliers die onder toezicht van de Kerk werden gevormd, werden ‘traditionele borduurkunst’ genoemd.

Dit veronderstelt dat de eigenschappen van de gebruikte materialen alsook het proces van borduren even belangrijk zijn als de afbeelding. Wil een nieuwe geborduurde icoon, epitaaf of priestergewaad “authentiek en waarachtig” zijn zowel esthetisch als theologisch, dan wordt dit het beste bereikt door het gebruik van de kostbaarste materialen, zoals gouddraad en goudkleurige zijde. *En zie, uw aanwezigheid licht op in het mooiste dat mensen te bieden hebben: goud, zilver en grondstoffen uit de natuur, toegewijd handwerk, levenskunst* (gebed van de iconenwijding). Dit zijn de materiële dragers van het goddelijke licht, dat afstraalt van Christus, zoals geschreven staat bij de profeet Maleachi: *“Maar voor u die mijn Naam vreest, zal de Zon der gerechtigheid opgaan en onder zijn vleugels zal genezing zijn...”* (4:2).

Zoals de iconenschilder gebruikt degene die borduurt een bepaalde techniek voor het gelaat, de handen en andere niet bedekte lichaamsdelen. Die zijn persoonlijk (*lichnoïye*). Hiertoe volstaat de meest eenvoudige satijnsteek, raggfijn uitgevoerd met het meest kostbare zijden draad.

De gewaden, het landschap en omgeving, verwijzen naar de ‘achtergrond’ (*dolchnoye*) van de afgebeelde. Hierbij kan een verscheidenheid aan opvulsteken, opgelegd gouddraad, en dergelijk worden toegepast.

vervolg “borduren is bidden”

Gezicht en handen worden het eerst geborduurd om het trekken (inlopen) van de stof tegen te gaan. Het borduren van het gelaat is het moeilijkste om te borduren. De gezichtsuitdrukking van de uit te beelden heilige staat of valt met de richting waarin de steekjes worden geplaatst. Het vraagt grote deskundigheid -zowel technisch als invoelend-. Fouten kunnen zelden worden gecorrigeerd.

“Het vervaardigen van een authentieke icoon veronderstelt een wijze van gebed,” schreef ik een aantal regels hierboven. Volgens Johannes Climacus is gebed “de toeleg om de naam van Jezus met mijn ademhaling te verbinden”. Dit vraagt om concentratie, een klimaat van stilte, eenzaamheid en regelmaat. Monastiek leven voldoet bij uitstek aan deze criteria.

Tekst en foto's: eigen werk Zr. Hinnen Peltenburg

Agenda tot 31 december 2023

De Goddelijke Liturgie vindt plaats in de Titus Brandsma gedachteniskerk te Nijmegen en begint om 19.00 uur.

Zaterdag 10 juni, zaterdag 9 september, zaterdag 14 oktober, zaterdag 11 november en zaterdag 9 december.

De datum van de vesperviering voorafgaand aan het kerstfeest is nog niet bekend.

Op maandag 29 mei, 2e pinksterdag, is het NBK uitgenodigd in Elshout. Om 9.30 uur mogen wij zingen tijdens een Goddelijke Liturgie in de St. Jan Evangelistenkerk. Deze viering is speciaal georganiseerd voor de Oekraïense vluchtelingen die verblijven in Elshout en omgeving.

Het bestuur van het Nijmeegs Byzantijns Koor is bereikbaar via:

secretariaat : Frans Halsstraat 20, 6566 WZ Millingen aan de Rijn

telefoon : 06 55 59 76 14

e-mail : secretaris@nijmeegsbyzantijnskoor.nl

website : www.nijmeegsbyzantijnskoor.nl

bankrekening: NL 15 INGB 0003878877 t.n.v. Nijmeegs Byzantijns Koor